

нування, викликаючи зосередженість, увагу, цілеспрямованість і т. д. Пантеон має вдале розміщення пірамідальних і плакучих дерев – символів смутку. Сквер за пантеоном, який має пейзажне планування, характеризується природним різноманіттям та чаруючими перспективами зелених околиць міста, немов промовляє: життя продовжується.

Символічна суть композиційних рішень і формоутворень на меморіальних об'єктах, в тому числі і на звичайних кладовищах, мають бути спрямовані на створення життєвих просторів, де б людина могла відпочити та віддатись роздумам [1, 3].

Література

1. Боговая Н.О., Фурсова Л.М. Ландшафтное искусство. – М.: Агропромиздат, 1988. – 223 с.
2. Історія Львова. – К.: Наук. думка, 1984. – 414 с.
3. Кушнір О.А., Кушнір А.І. Рекомендації по влаштуванню і утриманню насаджень на кладовищах. – К.: Вид. центр НАУ, 2005. – 48 с.
4. Львів. Туристичний путівник. – Львів: Центр Європи, 1999. – 234 с.

УДК 1:572+130.2:141.7

*Аспір. Н.В. Лазарович – Львівський НУ
ім. Івана Франка*

ПРИНЦИП СИНЕРГІЗМУ ЙОНЕЗІ МАСУДИ ЯК СИМБІОЗ ЛЮДИНИ ТА ПРИРОДИ

Розглядається функціонування моделі інформаційного суспільства, запропонованої Йонезі Масудою, у основі якої лежить принцип синергізму як взаємодії людини та природи. У синергетичному суспільстві діяльність людини спрямовується не на перетворення природи, а на гармонійну взаємодію з навколишнім середовищем.

Ключові слова: Й. Масуда, інформаційне суспільство, принцип синергізму, природа, діяльність людини.

Doctorate N.B. Lazarovych – Lviv NU named after Ivan Franko

A principle of synergism of the Yonezi Masuda as symbiosis of human being and nature

The article represents functioning of model of the information society, what was proposed of Y. Masuda. Base of this model is principle of synergism as interaction between human being and nature. In the synergism society activity of human being is going to interaction harmony with neighbouring environment, but not at the conversions of nature.

Keywords: Y. Masuda, the information society, principle of synergism, nature, activity of human being.

Актуальність проблематики соціальної перспективи, нових принципів функціонування суспільства та його гуманізації створює передумови для якісно нового осмислення реальності, становища людини у світі, соціокультурних орієнтацій суспільства та спрямованості соціального розвитку. Серед багатьох сценаріїв подальшого суспільного розвитку вагоме місце посідає перехід до нового типу людської цивілізації. Цей перехід, водночас, стикається з проблемою становлення нової людини, буття якої було б адекватним до нових соціальних умов. У даному контексті спостерігається тенденція звернення до соціоприродних систем, які функціонують на основі принципу самоорганізації і у яких взаємодіють природні та людські компоненти.

Відомий японський дослідник Йонезі Масуда, засновник і колишній президент інституту інформаційного суспільства в Токіо, у своєму бестселері "Інформаційне суспільство як постіндустріальне суспільство" говорить про своєрідний "неоренесанс", який переживає людство на сучасному етапі. Автор виділяє три основні характеристики, які визначатимуть парадигму розвитку майбутнього суспільства – "Комп'ютопії". Першою з них є глобалізм, вихід людства на новий рівень свідомості, коли зітруться старі територіальні межі, які його розділяють. Весь цей процес оновлення буде супроводжуватися інформаційно-комп'ютерною революцією, потенціал якої є безмежним. Дана революція є позатериторіальною і, будучи чинником загальнолюдського інтелекту, охоплює собою все людство – у цьому Й. Масуда вбачає технічні основи виходу людства на космічний рівень свідомості. Другою характеристикою, яка націлена на трансформацію суспільства, є перехід існування людства у площину інформаційного простору; до того ж носієм даного рівня є такий універсальний чинник як інформація.

Й. Масуда спробував осмислити наступну сходинку еволюції суспільства, запропонувавши третю характеристику нового суспільства – ідею майбутнього симбіозу людини та природи на основі принципу синергізму з його "наскрізним" принципом самоорганізації" [1, с. 35].

Японський дослідник оцінює майбутнє суспільство як певний соціальний організм і говорить про можливе створення ідеальної форми суспільних відносин. На його думку, суспільство функціонуватиме на основі принципу синергізму, суть якого полягає в тому, що людина і природа повинні існувати у справжньому симбіозі: "Функціонуючим соціальним принципом буде синергізм, новий принцип, який замінить вільну конкуренцію сучасного капіталізму" [6, с. 629].

Й. Масуда вважає, що майбутнє суспільство за всіма параметрами докорінним чином відрізнятиметься від попереднього. Воно функціонуватиме як соціальний організм, який ґрунтуватиметься на основі інших, відмінних від традиційних, принципів організації. Зокрема, одна з особливостей радикальної трансформації майбутнього суспільства полягає в тому, що має докорінно змінитися мета суспільства. Вона полягатиме не у виробництві товарів і задоволенні матеріальних потреб, а у створенні повноцінних умов життя і пошуку можливостей для людської реалізації.

У суспільстві нового типу інформація буде продукуватися в ході її використання: "Акумуляована при цьому інформація буде розповсюджуватися через часткову участь споживачів, що, по-своєму, приведе до становлення синергетичного виробництва, тобто такого, яке використовуватиме синергетичний ефект множини індивідуальних зусиль виробників інформації. Економіка буде структурно змінюватися від економіки обміну до синергетичної економіки" [4, с. 16].

Щодо принципів регуляції відносин у соціоекономічній системі, то у контексті цієї проблеми Йонезі Масуда ставить питання про координацію діяльності різних соціальних груп, про баланс інтересів, про переорієнтацію суспільства. Японський дослідник вважає, що найефективніший спосіб про-

дукування та використання інформації – це спільна діяльність людей, що стоїть за створення та розподілу інформації, яка є соціально значущою. Однак, як вказує Масуда, одночасно діє і протилежна, децентралізована тенденція, адже у новому суспільстві зростає ступінь свободи кожної людини. "Майбутнє суспільство, як я його бачу, – пише він, – буде суспільством, у якому кожен індивід буде здатний...задовільняти свою потребу у самовираженні" [4, с. 17].

Основою ідеальної форми суспільних відносин, за Й. Масудою, буде принцип синергетичної раціональності, за допомогою якого функціонуватиме інформаційне суспільство. Японський дослідник підкреслює, що нове суспільство буде безкласовим, а його ядром стануть громадські організації, вільні об'єднання та співтовариства. Саме у них, на думку Масуди, створюються нові форми взаємодії індивіда та групи. "У такому суспільстві домінуючий клас бюрократичної організації зникає, адже у ній відсутня система контролю, яка заснована на службовій ієрархії" [4, с. 18]. Нова соціальна система буде "поліцентрованою" системою, яка функціонуватиме на принципах взаємозв'язку, а не відповідно із монополізованою владою центру. Цей взаємозв'язок означає, що індивід та група об'єднані однією ціллю, що на місці егоїстичних інтересів прийде всезагальне прагнення до спільної мети. Слід зазначити, що дана мета не буде чимось зовнішнім для індивіда, адже вона збігатиметься із його прагненням до самореалізації.

Й. Масуда вважає, що у інформаційному суспільстві будуть реалізовуватися потенційні можливості людини відповідно до її вимог і шляхом узгодження цих вимог з їхньою екологічною ситуацією у природному середовищі.

Зрештою, інформаційна продуктивна сила, заснована на комп'ютерній комунікативній мережі, повинна дати могутній поштовх до здійснення соціальних інновацій системного характеру. "Нові соціальні системи утворюватимуться постійно, і суспільство як певна органічна цілісність зазнаватиме динамічних змін, але не тих, які раніше виражалися у боротьбі за владу, політичних революціях та інших формах, а у вигляді поступової, систематичної, органічної трансформації" [5, с. 351]. Мірою того, як старі соціально-економічні системи стають неефективними і нездатними відповідати вимогам часу, вони будуть поступово відмирати, а їх місце займатимуть нові системи. "Весь процес буде відбуватися таким чином, як відбуваються метаморфози у будь-якому організмі: непотрібна частина тіла атрофується, а інші частини розвиваються у відповідь на нові вимоги" [4, с. 19].

Така трансформація соціально-економічних систем передбачає радикальні зміни у способі соціальної дії. Раніше діяльність людини щодо природи була сфокусована на відношенні "мета – засіб". З цим була пов'язана орієнтація людини на перетворення природи на її активно-діяльнісне ставлення до світу. У межах техногенного суспільства людина змінювала навколишнє середовище, пристосовуючи його до своїх потреб. У результаті це призвело до наростання екологічної кризи в глобальних масштабах, коли два аспекти людського існування – як частини природи і як діяльнісної істоти, яка перетворює природу, – приходять у конфліктне зіткнення. Якщо дотри-

муватися погляду Масуди, люди повинні свідомо відмовитися від того, що раніше було головним принципом їхньої життєдіяльності. Адже парадигма, ніби природа – нескінченний резервуар ресурсів для людської діяльності, поставлена під великий сумнів. Людина сформувалася у рамках біосфери – особливої системи, яка є не просто довкіллям, яке може перетворювати людина, а виступає єдиним цілісним організмом, у якому людство як особлива підсистема. Діяльність людини вносить постійні зміни у динаміку біосфери, і на сучасному етапі розвитку техногенної цивілізації масштаби людської експансії у природу такі, що вони починають руйнувати біосферу як цілісну екосистему. Виникає потреба вироблення принципово нових стратегій науково-технічного та соціального розвитку людства, таких моделей діяльності, які забезпечують коеволюцію людини та природи.

У новому суспільстві, яке починає виступати як частина природи, характерне відношення "причина -наслідок": "Природа не ставить собі мети, а у процесі свого розвитку формує причину, яка трансформується у наслідок"[5, с. 352].

Японський дослідник переконаний, що "в майбутньому зміниться саме становище людини у навколишньому світі. Вона стане співучасником природного процесу творення і розвитку життя на Землі"[4, с. 19]. Йонезі Масуда вважає, що на місці попереднього – "завойовницького" – ставлення людини до природи, яке, зрештою, перетворилося на її руйнування, в майбутньому виникне нове відношення, коли людина і природа діятимуть спільно, як одна органічно-цілісна сила. Це означає також, що людство прийде до усвідомлення своєї спільної долі з природою, що Земля є не тільки колискою цивілізації, а й природним чином визначеною можливістю розвитку людства як певної форми життя.

У статті Й. Масуди "Гіпотеза про генезис Homo intelligens" зустрічаємо опис людини майбутнього – Homo intelligens, яка на щабель переважає Homo sapiens. Знання і технологія, створені Homo sapiens, концентрувалися на пануванні людини над природою і людини над людиною. Найголовнішим же завданням Homo intelligens стане побудова суспільства нового типу. "Це буде глобальна спільнота громадян, які утворюватимуть поліцентроване, складне, комбіноване суспільство, схоже на організм, з розгалуженою мережею прямого зв'язку, здатною швидко і динамічно відповідати на зміни в навколишньому середовищі"[5, с. 354].

У подальшому ця глобальна громадська спільнота стане суспільством, що функціонуватиме на основі принципу синергізму, який означає "комбіновану взаємодію різних функцій з тим, щоби сприяти досягненню загального ефекту". Це – соціальний принцип, на підставі якого всі індивіди виконують відповідні функції відповідно із власними переконаннями і вільно кооперуються для того, щоб сприяти розвитку суспільства як такого. Тому глобальна громадянська спільнота є не просто федерацією вільних об'єднань, а суспільством, у якому окремі громадяни – його головні компоненти. Звідси, роль Homo intelligens є вирішальною, оскільки саме вона має створити різні соціетальні системи, що сприятимуть такому функціонуванню суспільства, яке нагадуватиме еволюцію природного організму.

Номо intelligens має створити біоекологічну економічну систему, результатом якої буде гармонійне співіснування між людиною та природою. У біоекологічній економічній системі розвиватиметься новий тип економічної діяльності. Для цього Номо intelligens потрібно буде стримати необмежену експансію споживання і переорієнтувати науку та технологію, щоб на їхньому ґрунті розвивати не забруднювальну і ресурсозберігаючу промисловість, що ґрунтується на циклах відновлення. Однак головне завдання нової економічної системи – встановлення синергії між виробництвом і використанням. Це стане можливим завдяки тому, що в майбутньому суспільстві використання інформації буде основним центром економічної діяльності. Природа ж інформації така, що для її вироблення і використання потрібна кооперація в її інформаційному продукуванні, у створенні банків даних і спільному їх використанні, оскільки інформаційні блага є загальною власністю всіх людей. Саме це і дає підставу Масуді говорити про можливість виникнення синергетичної економічної системи.

Зрештою, кінцевою метою Номо intelligens є реалізація синергетичного суспільства; суспільства, в якому творчість Вищого буття інтегрована із працею людини. Це є сучасна версія теологічного синергізму, в якому духовне відродження спричиняється поєднанням людської волі та божественного благовоління. Принцип теологічного синергізму передбачає те, що духовне відродження залежить від спільних дій, волі та бажання людини, а також від благословення Бога. За Й. Масудою, "в нових умовах людина та природа також почали діяти разом у сфері екології, на глобальному рівні та у майбутньому синергетичному суспільстві. Перетворення людської спільноти в екологічну систему є усвідомленням меж наукової технології. Зростає також усвідомлення спільності людської долі, розуміння того, що немає місця, окрім Землі, де б людина могла вільно розвиватися"[4, с. 20].

Дана позиція підтверджує ідею синергетичного суспільства, суть якого в тому, що людина і природа повинні існувати в істинному симбіозі. Іншими словами, людина повинна стати носієм універсального "наджиття", "оскільки людина і Бог діють заодно"[6, с. 632]. Слід відмітити, що у концепції японського мислителя поняття "Бог" асоціюється насамперед із природою, природними закономірностями та природними силами. Й. Масуда підкреслює: "Те, що я розумію під синергетизмом між Вищим Буттям і людиною, є не просто якісь економічні відносини між людиною і природою, співіснування між ними, а є активним і позитивним синергізмом, в якому людина працює й живе разом зі природою"[5, с. 358].

За Масудою, оскільки розвиток технології та науки дали людині сили, які зіставляються із силами природи, то звідси випливає необхідність для людської діяльності бути у гармонії із природою при створенні синергетичного суспільства.

Таким чином, життя у вимірах синергетики передбачає узгодження дій людини з можливостями природи. Така стратегія в далекоюсяжній перспективі виявляється єдино розумною і єдино безпечною: "...вона лежить у практично-суб'єктивній площині. Йдеться про необхідність радикально змінити

парадигму людського буття: відмовитися від прагнення панувати над природою, неухильно збільшуючи масштаби цього панування, і перейти до співтворчості з Універсумом (природою). Така співтворчість, де людство не буде ні рабом природи, ні її непримиренним ворогом, а тільки однією із взаємозацікавлених сторін, потребує відповідного рівня людської культури, постійних і нелегких зусиль." [1, с. 47].

Літератури

1. Дорогунцов С., Ральчук О. Сталий розвиток – цивілізаційний діалог природи і культури// Вісник НАНУ. – 2001, № 10. – С. 235-239.
2. Новая философская энциклопедия в четырех томах. – М.: Мысль, 2000. – 236 с.
3. Основы современной философии. – СПб.: Изд-во "Лань", 2001. – 384 с.
4. Соціальна перспектива (філософсько-методологічний аналіз сучасних зарубіжних концепцій). – К.: Наук. думка, – 1992. – 218 с.
5. Сучасна зарубіжна соціальна філософія. Хрестоматія. – К.: Либідь, – 1996. – 381 с.
6. Masuda Y. Comtutopia// The information technoligy revolution. Oxford, 1985.

**УДК 7.045(23УК) Наук. співроб. М.К. Левицька, канд. мистецтвознавства –
Інститут народознавства НАН України**

СИМВОЛ ДЕРЕВА В ОБРАЗОТВОРЧОСТІ Т. ШЕВЧЕНКА

Присвячено аналізу зображення дерева як поліваріантного символу у образотворчості Т. Шевченка та виявленню його семантичних рівнів залежно від завдань, поставлених художником.

Ключові слова: Тарас Шевченко, символ, дерево, образна домінанта.

*Senior teacher M.B. Lewytska – Ethnology Institute National Academy
of Science of Ukraine*

The symbol of the tree in T. Shevchenko's painting

The article concerns on analysis of the image of tree as a polyalternative symbol in T. Shevchenko's painting. The different semantic levels in dependence from putting by painter tasks is analized.

Keywords: Taras Shevchenko, symbol, tree, figurative dominant.

Поетична та малярська творчість Т. Шевченка, що належить до європейських мистецьких вершин, викликає сталий інтерес дослідників найрізноманітніших галузей гуманітарного знання. Із уважним вивченням життєвого та творчого шляху відкриваються невідомі факти біографії, змінюється датування окремих творів, сучасне літературознавство пропонує ґрунтовний, заглиблений до філософсько-екзистенційних основ аналіз поетичних творів, у мистецтвознавстві з'являються нові інтепретації малярської та графічної спадщини Шевченка-художника.

Навіть побіжний огляд існуючої бібліографії про творчість Шевченка [1-7] та, особливо, безпосереднє знайомство із його мистецьким доробком засвідчують своєрідність образного мислення Шевченка-поета, та вираження певних ідей засобами символічної образності у його живописній творчості. Органічна закоріненість всього образного ладу Шевченкової поетики, його метафор та алегорій у систему народного міфо-поетичного світогляду – неод-